

9. Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід : [монографія] / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 389 с.

10. Розанова Н. Эволюция взглядов на развитие организационной системы / Н. Розанова // Вопросы экономики. – 2002. – №1. – С. 50–67.

11. Слободчиков В. И. Очерки психологии образования : [текст] / В. И. Слободчиков. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Биробиджан: БГПИ, 2005. – 270 с.

12. Сухомлинський В. О. Моя педагогічна система : [електроний ресурс] / В. О. Сухомлинський // Радянська школа. – 1988. – № 6–9. – режим доступу до журналу : <http://www.library.edu-ua.net/id/1031>.

И. Г. Матросова

СИНЕРГЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ

Резюме

В статье рассмотрены некоторые аспекты оценки эффективности педагогического проектирования на позициях синергетического подхода с помощью оценки составляющих инновационного потенциала педагогической системы и имеющихся ресурсов для обеспечения его роста. Оценку синергетического эффекта рассмотрено как целеустремлённый, упорядоченный процесс определений в котором взаимодействие отдельных частей структурных элементов повышает или понижает индивидуальные возможности результативности функционирования каждого элемента системы.

Ключевые слова: педагогический проект, эффективность, синергетический подход, инновационный потенциал.

I. Matrosova

THE SYNERGIC ASPECTS OF PEDAGOGICAL DESIGNING EFFECIENCY

Summary

The article reviews some aspects of the pedagogical designing effeciency rating from the synergic approach combined with the innovational pedagogical system potential rating and the resources to supply its growth. The synergic effect valuation is reviewed as a directed definition process with its separate structural elements increasing or decreasing the significant possibilities of every system element functioning effeciency.

Key words: pedagogical project, effecicency, synergic approach, innovation potential.

УДК 378.147:377.3-051

В. П. Курок, Б. О. Шевель

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕТАПІВ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД 1917-1991 РР.

У статті відзначається важливість урахування історичного досвіду професійно-технічної освіти України під час підготовки кваліфікованих фахівців. Аналіз праць провідних учених дав можливість виділити основні підходи до визначення етапів становлення та розвитку професійно-технічної освіти України. У статті проаналізовано наукові підходи, в яких зазначено, що поділ на періоди відбувався на основі аналізу соціокультурних та економічних змін у суспільстві, політичних тенденцій у Радянському Союзі. Набутий досвід підготовки кваліфікованих робітників у зазначений період сприяє удосконаленню системи професійно-технічної освіти в наш час.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, етапи становлення, соціокультурні та економічні зміни.

Постановка проблеми. Розвиток промисловості в Україні, як і будь-якій іншій державі світу, великою мірою залежить від якості підготовки майбутніх робітничих кадрів. Це зумовлене впровадженням у виробництво новітніх технологій, модернізації матеріально-технічної бази підприємств тощо. Ось чому в розвинених країнах світу (Велика Британія, США, Німеччина, Франція, Японія, Італія, Іспанія та ін.) значна увага приділяється підготовці професійних кадрів високої кваліфікації для підприємств промисловості різних форм власності.

Це, насамперед, зумовлює створення ефективної системи їхнього професійного навчання, залучення новітніх перспективних технологій та досягнень в освітній процес [3].

Аналіз останніх досліджень. Вивчення історії розвитку професійно-технічної освіти є свідченням її нерозривного зв'язку з процесом економічного становлення країни. Як зазначається в історичних джерелах, починаючи з давніх часів, професійне навчання молоді здійснювалось шляхом передачі їй соціально-трудового і професійного досвіду представниками старшого покоління. Поступове ускладнення зрядь праці вимагало зростання кількості професійних умінь і навичок, розвитку операційних дій. Таким чином, під впливом науково-технічного прогресу відбувалися зміни в засобах праці, на основі чого змінювались роль і місце людини у виробничому процесі. Цілком зрозуміло, що тільки на основі отриманої певної інформації у вигляді спостережень, збору відомостей, переданих певними на ті часи комунікаційними каналами, з подальшим її аналізом у Київській Русі виникла низка форм професійного навчання: домашнє, общинне, монастирське і державне, що цілком відповідала потребам родини і суспільства. Наприклад, було відомо, що хлібороба треба навчити 200 умінням і навичкам, щоб він став "універсалом" у своїй справі і був здатним передати цю "універсальність" своїм нащадкам. Пізніше, відповідно до потреб гірничої, будівельної, хімічної, механічної, сільськогосподарської, залізничної, артилерійської тощо справ виникли нижчі технічні і ремісничі училища [9].

Розвиток професійно-технічної освіти України неможливий без використання накопиченого досвіду, тому важливим напрямом наукових пошуків є дослідження історичного розвитку та наробок в освітній галузі.

Метою даної статті є дослідження основних підходів до визначення етапів становлення професійно-технічної освіти України.

Основна частина. Після завершення соціально-економічних катаклізмів, пов'язаних з подіями першої світової і громадянської війн та жовтневого (1917 року) перевороту на теренах України розпочинаються активні пошуки щодо розбудови систем професійної підготовки робітників. Протягом короткотривалого часу формальної державної незалежності початку 20-х років, яка характеризувалася певною культурною і мовною свободами та сприяла здійсненню самостійної освітньої політики, на Україні було створено унікальну систему професійної освіти, яка у відповідності до вимог свого часу складалася з трьох ланок: нижчої, середньої та вищої, була максимально орієнтованою на потреби народногосподарського комплексу та спромогалася вдало вирішувати соціальні проблеми молодого покоління [7].

Вивчення ряду історико-педагогічних досліджень дозволяє зробити припущення, що вперше періодизацію історії професійної підготовки робітничих кадрів було розроблено А. Веселовим у його праці "Профессионально-техническое образование в СССР: Очерки по истории среднего и низшего профтехобразования" у 1961 році. У становленні та розвитку системи професійно-технічної освіти в СРСР автор визначає п'ять основних періодів: 1) 1917-1920 роки; 2) 1921-1929 роки; 3) 1930-1940 роки; 4) 1941-1958 роки; 5) "розпочався із часу прийняття Верховною Радою СРСР Закону про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР (кінець 1958 року)... і триває нині" [2, с.9].

Своє бачення періодизації історії професійно-технічної освіти в Україні розробили М. Пузанов та Г. Терещенко "Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР" у 1980 році. Автори вказали на чотири періоди в історії професійно-технічної освіти: 1) дореволюційний період (початок XIX століття – жовтень 1917 року); 2) становлення радянської системи професійно-технічної освіти (1917-1940 роки); 3) створення і розвиток системи державних трудових резервів (1940-1959 роки); 4) подальше удосконалення професійно-технічної освіти (1959-1980 роки) [10, с.4-5].

Разом з групою авторів С. Батишев у своїй книзі "Історія професійної освіти в Росії" виділяє наступні етапи розвитку професійно-технічної освіти України: 1) 1917-1940 роки, 2) 1940-1958 роки, 1958-1990 роки, 1991- 2000 роки [1].

На підставі власного дослідження І. Лікарчук визначає наступні головні періоди в розвитку систем професійної підготовки робітничих кадрів в Україні:

– перший період – з кінця 80-х років XIX століття – до 1920 року. Після прийняття

"Основних положень про промислові училища" в Україні, як і у всій Росії, розпочалося створення систем промислової, сільськогосподарської та жіночої освіти. Ці системи існували до 1917 року. Впродовж 1917-1920 років жодному з урядів, що діяли на території України, не вдалося створити будь-яку систему професійно-технічної освіти;

– другий період – 1920-1929 роки. Період створення та становлення української системи професійної освіти. Він закінчився прийняттям урядових та партійних рішень про уніфікацію освітніх систем Росії і України;

– третій період – 1929-1940 роки. Підготовку робітничих кадрів було підпорядковано господарським наркоматам. Існували галузеві системи підготовки кваліфікованих робітників;

– четвертий період – 1940-1959 роки. У цей час була створена та діяла державна система трудових резервів, яка забезпечувала потреби народногосподарського комплексу країни в кваліфікованих робітничих кадрах;

– п'ятий період – 1959 – 1991 роки. Упродовж цього періоду відбулися: утвердження єдиного типу закладів освіти, де здійснювалася підготовка робітничих кадрів – середніх профтехучилищ; перехід до єдиних навчальних планів та програм; інтеграція професійно-технічної і народної освіти в єдину систему;

– шостий період – розпочався з 1991 року, з часу проголошення незалежності України. У цей час тривають пошуки власного шляху розбудови системи професійно-технічної освіти, адаптація її до ринкової економіки, приймається перший в історії України Закон "Про професійно-технічну освіту" [8, с.42-43].

Зазначаючи, що реалізація більшовицької політики прискореної модернізації народного господарства значно активізувала вирішення кадрового питання та ініціювала створення широкої мережі закладів професійної робітничої освіти, Н. Іванцова виділяє такі етапи: 1) 1921 – 1922 роки – в країні розпочалося економічне пожвавлення і виникла гостра потреба в кваліфікованих кадрах та почався швидкий розвиток мережі професійної освіти дорослих; 2) 1923 – 1926 роки – сталося уповільнення темпів виробництва та згорання освітніх закладів; 3) 1928 – 1929 роки - розгорнулося масове промислове будівництво і знову постала проблема масової робітничої освіти; 4) 1929 – 1930 рр. – тривали активні пошуки шляхів вдосконалення професійної робітничої освіти [4, с.16].

Класифікація етапів розвитку системи професійної підготовки робітничих кадрів протягом 1969 – 1994 років наведено у дисертаційному дослідженні О. Коханко [5]. На основі узагальнення його результатів автор визначає п'ять етапів розвитку підготовки кваліфікованих робітників з середньою освітою в професійно-технічних навчальних закладах України. При цьому в основу визначення етапів було покладено ознаки, які характеризували розвиток змісту і форм організації навчально-виробничої діяльності в закладах профтехосвіти нового типу, а також забезпечення нормативно-правової і навчально-методичної бази цього процесу. Хронологічними межами та особливостями цих етапів, на думку автора, є:

1) 1949 – 1968 роки – створення і становлення гірничопромислових профтехучилищ; організація технічних училищ; реорганізація закладів профтехосвіти в міські та сільські ПТУ (1959-1965 роки); прийняття Закону "Про реорганізацію державних трудових резервів у державну систему професійно-технічної освіти" (1968 рік); пошук шляхів поєднання загальноосвітньої і професійної підготовки.

2) 1969 – 1975 роки – перехід до підготовки кваліфікованих робітників з середньою освітою; створення Державного комітету професійно-технічної освіти (1969 рік); заснування та становлення середніх професійних технічних училищ (СПТУ) як навчальних закладів нового типу; пошук організаційно-педагогічних форм загальноосвітньої підготовки і її поєднання з професійним навчанням, оптимізація виробничої практики у середніх профтехучилищах різного профілю; організація одночасного навчання учнів у профтехучилищах (з дворічним терміном навчання) і вечірніх (змінних) школах (починаючи з 1971-1972 навчального року); вдосконалення навчальної документації та обґрунтування вимог до навчально-методичної літератури; прийняття типового Положення про науково-технічну інформацію в системі ПТО (1971 рік).

3) 1976 – 1983 роки – вдосконалення змісту і форм організації навчально-виховного процесу в СПТУ; нормативно-правове забезпечення основних напрямків діяльності СПТУ,

зокрема, положень про ПТНЗ, про конкурси професійної майстерності, про бібліотеку (1976 рік); організація середніх вечірніх (змінних) профтехучилищ (1978 рік); перехід до науково обґрунтованої організації методичної роботи (1976 рік); визначення порядку поширення передового досвіду в системі профтехосвіти (1979 рік); прийняття положень про методичну роботу (1980 рік), про внутрішній контроль; затвердження кваліфікаційних характеристик керівників та інженерно-педагогічних працівників (1977 рік); прийняття Положення про майстра виробничого навчання (1978 рік); визначення порядку навчально-методичного забезпечення ПТНЗ (1977 рік); посилення уваги до самоосвіти інженерно-педагогічних працівників (1978 рік); надання педагогічним радам ПТНЗ права дозволу вступу випускників до денних навчальних закладів (1979 рік).

4) 1984 – 1990 роки – утвердження СПТУ як єдиного типу ПТНЗ (1984 рік); подальше вдосконалення нормативно-правової бази шляхом прийняття положень: про СПТУ, про базове підприємство, про виробничу практику, про класного керівника (1985-1986 роки); перехід до комп'ютеризації навчального процесу (1985 рік); затвердження підготовки за новим переліком професій (1987 рік); розробка уніфікованих програм із споріднених професій (1987 рік); впровадження нових навчальних програм (1988 рік); надання профтехучилищам права здійснювати перепідготовку робітничих кадрів; передача відомчих училищ до системи Держкомітету з професійно-технічної освіти (ПТО).

5) 1991 – 1994 роки – пошуки шляхів реформування системи ПТО відповідно до програми "Освіта (Україна ХХІ століття)"; створення нових організаційно-педагогічних форм підготовки кваліфікованих робітничих кадрів. Починаючи з 1991 року відбувається зниження уваги до системи ПТО з боку державної влади, погіршується загальноосвітня підготовка учнів у профтехучилищах, зменшується кількість абітурієнтів та випускників ПТНЗ; здійснюється перехід до багаторівневої, ступеневої системи навчання в закладах профтехосвіти [5, с.11-15].

Аналізуючи велике різноманіття досліджень становлення та розвитку професійно-технічної освіти України у своїх подальших пошуках, ми будемо спиратися на запропоновані С. Батишевим етапи: 1) 1917-1940 роки, 2) 1940-1958 роки, 1958-1990 роки, 1991- по наш час.

У нашій країні, як і в інших пострадянських країнах, історично склалася досить потужна система професійно-технічної освіти, яка ефективно вирішувала проблеми підготовки молоді до професійної діяльності в кожній галузі промисловості та її виховання. У період сьогодення ситуація значно змінилася. По-перше, Україна як незалежна держава самостійно вирішує проблему створення національної системи підготовки майбутніх кваліфікованих робітничих кадрів. По-друге, принципово змінилися стан і потреби суспільства, яке стало на шлях розвитку ринкової економіки. Нарешті, по-третє, змінилися концептуальні погляди на сутність і роль управління, стосунки між суб'єктами навчання, професійно-технічними навчальними закладами та державою, зміст і форми підготовки, пріоритети в освіті тощо [6].

Висновки. Система професійно-технічної освіти України розвивається та вдосконалюється протягом тривалого часу, досить великий вплив на неї мав Радянський Союз, а, отже, її основні її періоди залежали від тодішньої системи освіти.

На основі проведеного ретроспективного аналізу було визначено, що переважна більшість дослідників, що займалися проблемами становлення професійно-технічної освіти України визначають однакові часові межі етапів її розвитку, більшою або меншою мірою поділяючи етапи на окремі частини та уточнюючи календарні терміни, які, в переважній більшості залежать від соціальних зрушень та прийняття відповідних законопроектів.

Література

1. Батышев С. Я. История профессионального образования в России / С. Я. Батышев, А. М. Новиков, Е. Г. Осовский и др. – М. : Ассоциация "Профессиональное образование", 2003. – 672 с.
2. Веселов А. Профессионально-техническое образование в СССР: Очерки по истории среднего и низшего профтехобразования / А. Веселов. – М. : Профтехиздат, 1961. – 435 с.
3. Гуревич Р. С. Теорія та практика навчання в професійно-технічних закладах: Монографія / Р. С. Гуревич. – Вінниця: ТОВ "Планер", 2009. – 410 с.

4. Іванцова Н. І. Розвиток професійної робітничої освіти без відриву від виробництва у 1921-1930 рр. в Україні: автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01. / Н. І. Іванцова. – Х. : Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2008. – 20 с.

5. Коханко О. М. Становлення і розвиток підготовки кваліфікованих робітничих кадрів з середньою освітою в Україні (1969-1994 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. / О. М. Коханко. – К. : Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 1995. – 24 с.

6. Кругликов Г. И. Методика профессионального обучения с практикумом: учеб. пособие / Г. И. Кругликов. – М., 2004. – 272 с.

7. Лікарчук І. Л. Проблеми підготовки робітничих кадрів в Україні (1920-1929 рр.) / І. Л. Лікарчук. - К. : Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 1996. – 206 с.

8. Лікарчук І. Л. Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні: педагогічний аспект (1888-1998 роки): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. / І. Л. Лікарчук. - К. : Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 1999. – 475 с.

9. Пальчук М. И. Основные этапы развития профессионального образования и направления использования исторического опыта в современных условиях [Текст] / М. И. Пальчук // Культура народов Причерноморья. – Симферополь: Межвузовский центр "Крым". – 2002. - № 31. - С.100-103.

10. Пузанов М. Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР / М. Пузанов, Г. Терещенко. – К. : Вища школа, 1980. – 232 с.

В. П. Курок, Б. А. Шевель

АНАЛИЗ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ЭТАПОВ СТАНОВЛЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ В ПЕРИОД 1917-1991 ГГ.

Резюме

В статье отмечается важность учета исторического опыта профессионально-технического образования Украины при подготовке квалифицированных специалистов. Анализ работ ведущих ученых позволил выделить основные подходы к определению этапов становления и развития профессионально-технического образования Украины. В статье проанализированы научные подходы, в которых указано, что разделение на периоды происходило на основе анализа социокультурных и экономических изменений в обществе, политических тенденций в Советском Союзе. Приобретенный опыт подготовки квалифицированных рабочих в указанный период способствует совершенствованию системы профессионально-технического образования в наше время.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, этапы становления, социокультурные и экономические изменения.

V. P. Kurok, B. O. Shevel

THE ANALYSIS OF APPROACHES TO DETERMINING STAGES OF BECOMING VOCATIONAL EDUCATION IN UKRAINE DURING 1917-1991

Summary

The article deals with the importance of taking into account historical experience of Ukrainian vocational education during the preparation of qualified specialists. Article is devoted to the main approaches to defining the stages of formation and development Ukrainian vocational education, to the scientific approaches which indicated that there was a division into periods based on the analysis of socio-cultural and economic changes in society and political trends in the Soviet Union. The experience gained in training of qualified workers in this period contributes to the improvement of vocational education nowadays.

Key words: vocational education, stages of becoming, socio-cultural and economic changes